

چکیده

مبارزه با آسیب‌های اجتماعی در حال حاضر از مهم‌ترین مباحث تربیتی و اجتماعی است. با توجه به پیشرفت شدید تهاجم فرهنگی و ترویج سبک زندگی غربگرایانه در سطح جامعه بررسی راهکارهای اخلاقی در تغییر زیر بنای فرهنگی افراد و نهادینه کردن تعلیم دینی در اجتماع بسیار مهم و ضروری است. شخصیت و فطرت انسان در پرتو اعتقادات و رفتارهای او شکل می‌گیرد و به هر اندازه که این اعتقادات عقلانی و منطبق بر معنویات و شریعت باشد جامعه از کجروی‌ها و ناهنجاری‌ها مصون می‌ماند و فضای اجتماعی امنیت و آرامش بیشتری را برای فعالیت‌های روزانه فراهم می‌کند. یک جامعه اسلامی با به کارگیری از ابعاد مختلف دستورات دینی خود بهتر و سریع‌تر می‌تواند آسیب‌ها را شناسایی کند و در صدد رفع آن برآید و بوسیله احکام و حدود الهی و با کمک از بیانات قرآن و مبانی اخلاقی جامعه ایی امن‌تر و آرامش‌گسترده‌تری را در سطح جامعه حاکم کند و همچنین شرایط را برای یک زندگی متعال مادی و معنوی افراد و دستیابی آنان به اهداف‌شان را مهیا نماید. این پژوهش به راهکارهایی که از طریق رهنمودهای آیات قرآن و اصول اعتقادی و تربیتی برای پیشگیری از انحرافات اجتماعی طرح شد، می‌پردازد، و در همین قالب نقش تعلیم دینی را در دیدگاه‌های مختلف برای تطهیر یک جامعه از ناهنجاری‌ها و خطاهای گناه‌آلود بیان می‌کند و در یک نگاه کلی در 3 عنوان اعتقادی، که به توحید الهی و نقش نبوت و ائمه معصومین و اعتقاد به زندگی اخروی و قیامت اشاره می‌کند و در بخش اخلاقی که فضایل و رذایل اخلاقی در قالب گناهان زبان یا ترویج بی‌حیای و بی‌حجابی در جامعه و همچنین نفوذ تهاجم فرهنگی، و در آخر به ابعاد مختلف احکام شرعی و دستورات الهی که وظیفه هر مسلمان و حکومت اسلامی می‌باشد که از جمله می‌توان به نماز و روزه و کلیه عبادات اشاره نمود، به نگارش رسیده است.

کلید واژه

تعلیم دینی آسیب، اجتماعی، پیشگیری، انحرافات

مقدمه

امروزه آسیب‌های اجتماعی که به سرعت در حال گسترش است، بزرگترین ضربه و خطر برای هر جامعه‌ای محسوب می‌شود و نمی‌توان از کنار آن به راحتی گذشت. اگرچه از نگاه جامعه‌شناسان وجود

¹ طلبه سطح 2، مدرسه علمیه کریمه اهل بیت، خوانسار

آسیب برای هر جامعه امر طبیعی است؛ اما در شأن کشوری که آرمان ساخت تمدن نوین اسلامی را دارد به میزان ولو اندک هم شایسته نیست¹. اسلام به عنوان جامع‌ترین دین برنامه‌ای کامل در حوزه‌های گوناگون فردی و اجتماعی ارائه کرده است و تعالیم دینی به عنوان یک عامل مهم از نزدیک شدن انسان به آسیب‌های اجتماعی است و نقش بسزایی در کنترل رفتار اجتماعی و جرائم در جامعه دارد. وقتی در اجتماع آسیب و جرم بانفوذ فرهنگ‌های ناهنجار و غیراسلامی در مناطق کشور افزایش پیدا می‌کند. مؤثرترین راه برای مقابله با این آسیب‌ها آموزه‌های دینی هستند و همچنین می‌توان از دین راهکارهایی برای پیشگیری استفاده نمود؛ چراکه اسلام، دین هدایت و چراغی برای افراد جامعه و مانعی برای ورود به بیراهه‌ها و مسیرهای انحرافی است و افراد را از مسیر غلط و گناه به سوی صراط مستقیم و راه حق هدایت می‌کند. این پژوهش با استفاده از آموزه‌های دینی و تقیدات مذهبی و همچنین اصول اعتقادی راهکارهایی برای پیشگیری از انحرافات گناه‌آلود در جامعه را بررسی می‌نماید دین شریف اسلام و قرآن کتاب هدایت و سعادت بشر بسیاری از ابعاد گوناگون پیچیده بشر را قبل از آن که مکاتب روان‌شناسی قرن بیستم بخواهند درباره آدمی اظهار نظر کنند، روشن ساخته است و برخلاف برخی مکاتب بشری نگرش بدبینانه‌ای به انسان ندارد و این استعداد را در انسان می‌بیند که راه پاک، تقوی و خیر را در پیش گیرد. از آنجاکه تخلف از قوانین الهی، جامعه را به فساد و تباهی می‌کشاند و زمینه بروز انواع گناهان و آسیب‌های اجتماعی را در جامعه پدید می‌آورد در قرآن کریم درباره آسیب‌ها و پیامدهای آن در پیرامون موارد مختلف سخن به میان آمده، و برای سعادت و کمال بشر راهکارهایی را ارائه داده است که بی شک عمل به این دستورات ضامن سلامت هم در بعد فردی و هم اجتماعی است. از این رو آشنایی با این راهکارها و بررسی دیدگاه دین برای جلوگیری از وقوع انحرافات اجتماعی ضروری و قابل اهمیت است.

با نگاهی به تاریخ جوامع بشری انحرافات اجتماعی غالباً با اشکال مختلف و نسبت به عصر و زمان خاص خود جامعه انسانی را تهدید می‌کرده و موجب ناامنی و ناآرامی‌های بسیاری پدیدار می‌گشته. دین مبین اسلام همواره به اصلاح و پیشگیری قبل از درمان اهتمام داشته است و از طریق قانون و احکام خاص که از طریق قرآن و احادیث و اخلاق اسلامی این آرامش را در جامعه مسلمانان برقرار می‌نماید. مقالات متعددی با موضوعاتی نزدیک به موضوع این پژوهش نگارش شده است.

از جمله:

- مقاله «آسیب‌های اجتماعی از دیدگاه قرآن و راه‌های پیشگیری از آن» نویسندگان: مجتبی بیگلری - استادیار گروه الهیات دانشگاه رازی اعظم مرادی - کارشناس ارشد دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم که در این مقاله به برخی از آسیب‌های اجتماعی که قرآن آنها را نهی کرده و راه‌های پیشگیری آن را بیان نموده اشاره کرده است
- کتاب «آسیب‌های اجتماعی نوپدید» نویسنده: مهرانگیز شعاع کاظمی در این کتاب نویسنده باتوجه به عصر ارتباطات تمرکز اصلی را بر آسیب‌های نوپدید اجتماعی از قبیل ماهواره و آسیب‌های ناشی از آن، اعتیاد به اینترنت، ازدواج اینترنتی، چت، فرار از منزل، مشکلات تلفن همراه و.... است که در سه بخش و 17 فصل تدوین شده است.

¹ بیانات مقام معظم رهبری، 11 اردیبهشت 1395.

- کتاب «راه‌های جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی بر اساس قرآن و روایات» نویسنده: زهرا نظری ایشان با توجه و تأمل بر آیات گوناگون قرآن به‌عنوان منبع اصلی تربیت انسان و همچنین روایات این موضوع را مورد بررسی قرار داده است.
- کتاب «سبک زندگی ایرانی‌اسلامی بر پیشگیری از وقوع جرائم اجتماعی» مؤلفان: فرزاد جلیلیان - پروانه بیاتی نویسندگان در این کتاب علاوه بر مبانی اسلام باتوجه‌به فرهنگ ایرانی به این موضوع پرداخته‌اند. تفاوت این پژوهش - که به روش توصیفی تحلیلی گردآوری شده - با مقالات مشابه در این است که ضمن بیان رذایل اخلاقی که در قرآن از آن نهی شده آسیب‌ها از همین منظر به جهت شدت رتبه شده‌اند و از راهکارهایی در قالب اصول‌دینی داده شده است.
- مفهوم شناسی

آسیب شناسی اجتماعی مطالعه بی‌نظمیها و آسیب‌های اجتماعی همراه با علل و انگیزه‌های پیدایی آنها و نیز شیوه‌های پیشگیری و درمان این پدیده‌ها، به انضمام مطالعه شرایط بیمارگونه اجتماعی است؛ زیرا خاستگاه اصلی آسیبها و کژرفتارهای اجتماعی را باید در کل حیات اجتماعی و نوع خاص روابط انسانی جستجو کرد. نابسامانیهای اقتصادی- اجتماعی چون فقر، تورم، گرانی، بیکاری، فقدان امنیت مالی- حقوقی و دیگر عواملی که باعث محرومیت می‌شوند، زمینه مساعدی را برای انواع مختلف آسیبهای اجتماعی فراهم می‌سازد. از این رو مفهوم آسیب شناسی گستره وسیعی پیدا می‌کند و از ابعاد ارزشی و کاربردی فراوانی برخوردار می‌گردد. به عبارت دیگر آسیب اجتماعی دسته‌ای از نابسامانی‌ها و ناهنجاری‌های رفتاری افراد یک جامعه چه به صورت فردی و یا جمعی اطلاق می‌شوند که ریشه در بی‌نظمی‌ها، کج‌روی‌های اجتماعی و پیامدهای نامطلوب آنها دارد.¹

بنابراین انحراف اجتماعی از منظر قرآن را می‌توان این‌طور بیان کرد هر نوع ایده و ارزش هنجار و رفتاری که برخلاف شریعت الهی باشد و از جامعه برآمده یا بر آن تأثیر گذاشته. به عبارت دیگر آسیب اجتماعی دسته‌ای از نابسامانی‌ها و ناهنجاری‌های رفتاری افراد یک جامعه چه به صورت فردی و یا جمعی اطلاق می‌شوند که ریشه در بی‌نظمی‌ها، کج‌روی‌های اجتماعی و پیامدهای نامطلوب آنها دارد.²

این آسیب‌ها غالباً باعث رنجش روانی، جسمی و مادی اقشار خاص و آسیب‌پذیر جامعه می‌شوند و همچنین می‌توان گفت که به هر نوع عمل فردی یا جمعی گفته می‌شود که در راستای اصول اخلاقی و قواعد عام عمل جمعی یا غیررسمی جامعه محل فعالیت کنشگران قرار نمی‌گیرد و در نتیجه با منع قانونی و یا قبح اخلاقی و اجتماعی روبه‌رو می‌گردد. آسیب‌های اجتماعی به‌عنوان عملی که هنجارهای جامعه را مورد تعرض قرار می‌دهد و نظام اجتماعی را تهدید می‌کنند در هر جامعه‌ای حائز اهمیت است.³

نقش تعالیم دینی در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

¹ هدایت ستوده، کتاب جامعه شناسی و آسیب‌های اجتماعی، انتشارات آوای نور

² سهراب جینور، کتاب چیستی آسیب شناسی از نظر اسلام.

³ رابرتسون، درآمدی بر جامعه.

دین اسلام گستره وجودی انسان را در بر می‌گیرد و همه نیازهای او را تأمین می‌کند و بر اساس شناخت ماهیت انسان با آگاهی از تمایلات درونی و خواسته‌های ذاتی و طبیعی او ارزش و اهدافی را برایش تعیین می‌نماید. اسلام قواعد سالم‌سازی بشر را در ابعاد مختلف از طریق قرآن کریم و سنت پیامبر و ائمه معصومین به دست بشر رسانده است؛ بنابراین بدیهی است که در همه قوانین و برنامه‌های اسلام راه را برای ایمن و سالم‌بودن زندگی انسان آماده می‌سازد. آسیب‌های اجتماعی پدیده‌های کاملاً واقعی و طبیعی و قابل‌پیشگیری هستند و در همه جوامع وجود دارند این انحرافات در یک جامعه به‌قدری اهمیت دارد که مقام معظم رهبری می‌فرمایند: برای آن نباید شب و روز شناخت¹. آموزه‌های دینی که مجموعه‌ای از معارف و دستورات الهی است در قالب‌های مختلف برای یک جامعه سالم به بشر ارائه شده است. این راهکارها عبارت‌اند از:

- اصول اعتقادی
- احکام و دستورات دینی
- ارزش‌های اخلاقی.

نقش اعتقادات در آسیب‌زدایی از جامعه

اصول اعتقادی باور یا ایمان که حاصل یک وضعیت درونی و ذهنی است که فرد آن ایمان و حالت درونی را قبول داشته باشد. اصول اعتقادی حدود یک‌سوم از معارف دینی را تشکیل می‌دهد. زمینه همه رفتارهای انسان در زندگی باورهای اوست و از آنجایی که باور و بینش‌ها تأثیرات مهمی در رفتار انسان دارد یکی از روش‌های جلوگیری از انحرافات و فساد در جامعه آن است که تفکر و بینش مردم را تقویت کرد و آنان را از عواقب زشتی فساد چه دنیوی و اخروی و عاقبت مفسدان را آگاه نمود. خداوند در قرآن کریم با آیات متعددی راهکارهایی در این مورد اشاره می‌کند.

یکی از اصول اعتقادی که نقش مؤثری در برابر آسیب‌های اجتماعی دارد اعتقاد به توحید و واجب‌الوجودی خدا است که آثار بسیار زیادی در زندگی اجتماعی بشر دارد قرآن علاوه بر راهکارهای فردی برای توحید همچون: آرامش و اطمینان قلب²، ایمنی از عذاب و رهایی از آن³ و مواردی دیگر کارکردهای اجتماعی مختلفی را ذکر می‌کند اعم از ایجاد جامعه آرام و عدالت‌پیشه⁴، ایجاد انگیزه اجتماعی در گرایش به کارهای خیر و نیکو⁵ اشاره نمود

قرآن کریم فقدان توحید را محور فساد و انحراف در عالم می‌داند⁶ و ایمان به یگانگی خدا اساسی‌ترین باور دینی است که موجب نگرش فرد به جهان هستی و هدفمند بودن عالم می‌شود. انسان موحد با باور عمیق خود شرایط روانی خاصی را فراهم می‌نماید و خود را در کنترل از آسیب‌ها و انحرافات توانمند می‌سازد و تفکراتش را در جهت رضایت و تسلیم به مقدرات الهی قرار می‌دهد و همچنین توحید و ایمان

¹ بیانات مقام معظم رهبری، 1395/2/11.

² کهف، ۱۴.

³ مائده، ۷۲.

⁴ مائده، ۷۲.

⁵ مؤمنون، ۵۹ تا ۶۱.

⁶ انبیاء، ۲۲.

به یگانگی خداوند موجب تقویت اراده افراد و اهتمام بیشتر آنان می‌گردد و روزنه امیدی در برابر مشکلات باز می‌کند.¹

اعتقاد به نبوت نقش بسزایی در جلوگیری از انحرافات دارد. مهمترین هدف نبوت مبارزه با انحرافات اخلاقی در جامعه است. انبیا الهی مؤثرترین و کاربردی‌ترین راهکارها را در ایجاد جامعه آرام و سالم و مقابله با انحرافات ارائه می‌دهند. به عنوان مثال مردم زمان حضرت لوط گرفتار انحرافات جنسی و قوم شعیب دچار مفسد اقتصادی شده بودند. مردم زمان جاهلیت گرفتار فساد و تباهی جنگ و خونریزی بت‌پرستی لهو و لعب شده بودند که توسط رهنمودها و هدایت پیامبران الهی جامعه مصونیت خود را تقویت نمود. همان‌طور که اشاره شد از مهمترین وظایف انبیا دستور به خوبی‌ها و هدایت مردم به تزکیه نفس نهی از پلیدی‌هاست.² برای رسیدن به راه سعادت و کمال به الگویی حسنه نیازمند است. خداوند در قرآن با کلمه «اسوه» که منظور پیامبران الهی هستند این الگو را به بشر معرفی می‌کند که مبارزه با مفسد اجتماعی و رساندن انسان و جامعه بشری به سعادت و رستگاری را یکی از اساسی‌ترین اهداف ایشان بیان می‌کند؛ بنابراین جایگاه اعتقاد به نبوت و به پیامبران هم از جهت آموزش تعالیم دستورات الهی که رعایت آن موجب کمال انسان و مصونیت جامعه از آسیب‌های اجتماعی می‌شود و هم از جهت آگاهی‌بخشی مردم در مبارزه با سنت‌های جاهلی و خرافات و همچنین مبارزه با فقر و اقدامات دیگر برای جلوگیری از گناه نقش حایز اهمیتی است.

و همچنین عقیده به معاد موجب اصلاح روابط و رفتارهای انسان در زمینه‌های گوناگون زندگی می‌شود همه ادیان الهی برای تربیت و اصلاح جامعه تلاش گسترده‌ای برای پرورش باور به قیامت تفکر مردم را انجام می‌دهند در قرآن کریم بخش مهمی از موارد تربیتی در همین راه دنبال می‌شود قرآن در سوره (مطففین، آیه 7 تا 5). می‌فرماید نه تنها ایمان و یقین برای تربیت انسان کافی است، بلکه ظن به آن هم اثر عمیقی دارد و در سوره کهف، آیه 110 تاکید می‌کند که امید به جهان دیگری باعث جلوگیری از سرکشی انسان در برابر انجام کارهای نیک می‌شود. همان‌طور که اعتقاد به معاد تمام ابعاد زندگی انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، در پیشگیری از کجروی‌ها و مفسد اجتماعی نیز نقش بسیار بازدارنده‌ای را ایفا می‌کند. مشکلات و آسیب‌ها حاصل از احساس و افکار پوچی در حیات، و عدم اعتقاد به معاد این باور را تشدید می‌کند از جمله این آسیب‌های جدی می‌توان به خودکشی و قتل نفس اشاره کرد که حاصل فقدان اعتقاد به معاد است. جامعه‌ای که نقش معاد در آن پررنگ باشد زندگی را هدفدار می‌پندارد و می‌داند که خدا او را بیهوده نیافریده و بازگشت او به سوی خداست.³ قرآن کریم از تأثیر عمیق ایمان به معاد در آیات متعددی یاد کرده است به عنوان نمونه در سوره غافر آیه 39 که به قوم فرعون می‌فرماید: «يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ» به این دنیا دل نبندید زندگی این دنیا متاع گذری است و آخرت سرای همیشگی و ابدی است. اصولاً مفسد و انحرافات اخلاقی نتیجه ضعف نیروی مراقبت است. اگر انسان اعمال خود را در محضر الهی ببیند فساد و طغیان را به حداقل می‌رساند.⁴ معادباوری در جامعه بشری و یا ایجاد از عذاب الهی و ترسیم عواقب مجرمان و مفسدان نقش بازدارنده‌ای در جامعه دارد. باور

¹ طلاق، 3.

² اعراف، 57.

³ مومنون، آیه 115.

⁴ سوره قاف، آیه 18.

پیشگیری سطح سوم: توانمندی افراد جامعه مانند فراهم کردن زمینه حمایت از خانواده آسیب‌دیده فراهم کردن اشتغال ایجاد مراکز آموزشی و ورزشی تفریحی برای اوقات فراغت آموزش و مهارت‌های خودمراقبتی افراد در فراغت آموزش و مهارت‌های خودمراقبتی افراد در معرض آسیب تقویت ارتباط میان والدین و نوجوانان گسترش خدمات مشاوره کارآمد در مدارس گسترش روحیه نشاط امید و اعتماد اجتماعی به ارزش‌های دینی ارتقای سطح دانش متربیان در زمین آسیب و همچنین تقویت حیطه دانش و نگرش و حیطه مهارت زندگی و فردی اجتماعی. و همچنین بازبینی قانون و روش رتبه‌بندی قرآن در انواع آسیب‌های اجتماعی از منظر قرآن مسئله مهمی که کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. با تأملی در آیات پی برده می‌شود که راه‌های گوناگون و ملاک‌های متعددی برای شدت و اهمیت نهی از یک موضوع و یا اصرار بر عدم انجام یک ناهنجار و گناه وجود دارد. طبقه‌بندی انحرافات اجتماعی نقش و اهمیت آن انحرافات را ترسیم می‌کند که مثلاً چه آسیب‌هایی اهمیت بیشتری دارد و در سیاست‌گذاری اجتماعی و فرهنگی چه مواردی در اولویت قرار می‌گیرد. بی شک انحرافات و کج‌روی‌های متعددی در قرآن کریم وجود دارد که همه آنها در یک رتبه نیستند برای برخی از انحرافات وصف "کبائر" به کار رفته که مجموعه‌ای از انحرافات ذیل این آیه قرار می‌گیرند که نیازمند تفکیک است. باتوجه به نسبت انسان مخلوق با خدای خالق تمام گناهان کبیره به حساب می‌آید؛ ولی در مقام مقایسه برخی از گناهان مورد نهی خدا صغیره هستند و برخی کبیره از آنجاکه تحلیل ملاک‌ها بر اهمیت آن گناهان تأثیر بر شدت آن دارد به رتبه‌بندی معیارها پرداخته می‌شود.¹

معیار اصرار که یکی از ملاک‌های رتبه‌بندی انحراف گناه کبیره اصرار بر هر گناهی است هر چند جز شمار گروه‌های کبیره نباشد امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «اصرار به گناه آن را از صغیره بودن خارج می‌کند.²» چنین حالتی نشان‌دهنده تغییر نگرش و باور دینی فرد است و این حالت می‌تواند خطر ساز باشد و باعث عادی شدن یک امر برای فرد بشود تا جایی که موجب ضرباتی به اجتماع شود.

معیار ترویج آشکار کردن یک گناه و ترویج آن در عموم نوعی هنجار را در جامعه ایجاد می‌کند و قبح آن انحراف را از بین می‌برد و به فضای اخلاقی اجتماعی آسیب وارد می‌کند شایع گناه در جامعه اسلامی از بدترین نوع آن به حساب می‌آید.³ همچنین انحرافات صاحبان قدرت و حکومت سبب آسیب به ارزش‌های یک جامعه وارد می‌کند؛ از این رو در روایتی از امام علی لغزش عالم به شکستن کشتی تشبیه شده است که خود و دیگران را غرق می‌کند.⁴

معیار تغییر هویت اسلامی: یکی از مهمترین ملاک‌های اهمیت انحرافات اجتماعی میزان تغییر در هویت اسلامی فرد و جامعه است اصول اعتقادی و اخلاقی الهی هر عقیده و ارزش و رفتاری که بیانگر تغییر هویت اسلامی به هویت بیگانه و جاهلی باشد به شدت مورد نکوهش قرار گرفته است از قبیل پذیرش ولایت کفار بازگشت به ارزش‌های جامعه ارتداد شباهت به کفار و زیر پا گذاشتن ارزش‌های اخلاقی از مهمترین مصادیق است که موجب خروج از هویت دینی و اسلامی است.

¹ طباطبایی، سید محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان.

² کلینی، کافی.

³ نور، ۱۹.

⁴ جمال الدین خوانساری، شرح غرالحکم.

تهاجم فرهنگی از آسیب‌های مهم اجتماعی تهاجم فرهنگی دشمنان به پیکره جامعه است که بهمراتب شدیدتر و خطرناکتر از تهاجم نظامی است اصل تهاجم فرهنگی از بزرگترین آسیب‌های اجتماعی است و خود علت آسیب‌های فراوانی است و دشمنان اسلام تمام تلاش خود را در تهاجم علیه فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و از بین بردن ایمان و معرفت دینی به کار می‌برند و اگر این معضل در جامعه به‌درستی و به‌موقع تشخیص داده نشود و با برنامه و اقدامات لازم برای مقابله با آن صورت نگیرد چندین آسیب فرهنگی و اجتماعی را به دنبال می‌آورد آیات فراوانی این حربه دشمن را به مسلمانان تذکر می‌دهد و اشکال و روش‌های مختلف آن را بیان می‌کند که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از تلاش برای دست‌کشیدن از دین و اشاعه فرهنگ ضد ایمانی¹، شایعه‌پراکنی²، تفرقه‌افکنی³، جنجال‌تبلیغاتی⁴، تحریف دین⁵، گسترش فحشا⁶، تهدید⁷ ایجاد تردید در دل‌ها⁸ و چندین شیوه شیطانی دیگر که قرآن به آن اشاره نموده؛ ولی دشمنان این بیانات را بایکوت کرده و مانع رسیدن آن به جامعه بشری شده‌اند که اگر سخن وحی به‌درستی به گوش جهانیان برسد جان و خردشان تأثیر می‌گذارد و فطرتشان را شکوفا می‌سازد و زمینه فساد کفر جمع می‌شود از جمله معیارهایی که در جامعه اسلامی و بشری را به خطر می‌اندازد و باعث آسیب‌های فراوان به آن می‌شود جاسوسی برای بیگانگان سازش با دشمنان تفرقه و گسست اجتماعی توان تضعیف توانمندی جامعه ضعف دین‌داری و زیر پا گذاشتن ارزش‌های اخلاقی ارتداد و ولایت غیر الهی است که هر کدام به‌تنهایی قابل‌بررسی است.

از جمله آسیب‌هایی که در قرآن آمده و آیات و روایات آن را نهی یا امر کرده‌اند عبارت‌اند از نهی از بدحجابی یکی از معضلات زنان در جامعه کمبود امنیت است که باعث حضور کمر رنگ و عدم تأثیر زنان بر جامعه می‌شود زن با حفظ حجاب می‌تواند کشور را از معرض چشم‌چرانی در امان دارد حجاب اسلامی ارزشی است که علاوه بر جنبه شرعی می‌تواند از طریق حریم و پوشش مناسب احساس امنیت فردی در هنگام حضور در جامعه را افزایش دهد.

ظن و بدگمانی که بزرگترین مانع همکاری اجتماعی و اتحاد دل‌هاست افراد را به زندگی فردی و انزوا می‌کشاند. سوءظن منشأ عداوت‌ها بوده و گاهی دلیل اصلی جنگ و نزاع می‌شود خدا در قرآن می‌فرماید: «اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ»⁹ در اینجا ظن کثیر آمده که منظور ظن‌های بدی است که از گمان‌های خوب بیشتر است ظن خیر در اصول اسلامی یک حسنه است که می‌فرماید اگر عملی از مسلمان دیده شد که ظاهر خوبی ندارد آن را خوب بدانید و کار او را صحیح و درست توجیه کنید: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «لَا تَظُنُّنَّ بِكَلِمَةٍ خَرَجَتْ مِنْ أَحَدٍ سُوءًا وَأَنْتَ تَجِدُ لَهَا فِي الْخَيْرِ مُحْتَمَلًا»¹⁰

1 بقره، ۴۲ و مائده، ۱۳.

2 احزاب، 60 و 61.

3 مائده، ۹۱.

4 فصلت، ۲۶.

5 بقره، ۴۲ و مائده، ۱۳.

6 بقره، ۱۶۹.

7 اعراف، ۱۲۴.

8 ابراهیم، ۱۳.

9 حجرات، آیه 12.

10 میزان الحکمه، محمدی ری شهری

همان‌طور یکی از عواملی که باعث آسیب‌زدایی از جامعه می‌شود عدم تقوا است. یکی از اثرات تقوا روشن‌بینی و بصیرت در جامعه است. تقوا به معنای حفظ کردن خویشتن از چیزی است که انسان از آن می‌ترسد و به معنای حافظ و سپر و نگهداری نفس از چیزی است که موجب گناه و خشم و غضب الهی می‌شود و برای رسیدن به این مقام راهی جز حرکت در مسیر مستقیم نیست که انسان برای زندگی سعادت‌مند نیاز دارد و از آن به‌عنوان تقوای الهی یاد می‌کند که رعایت و عمل به آن از عوامل مهم در جامعه سالم و مقابله با ناهنجاری‌های جامعه است. خداوند برای کسی که تقوای الهی داشته باشد، راه برون‌رفت از مشکلات را باز می‌کند. این یک وعده تخلف‌ناپذیر الهی است که قرآن کریم از آن خبر می‌دهد: وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا و هر کس تقوای الهی داشته باشد، خداوند راه خروجی برای او فراهم می‌کند¹

نتیجه‌گیری

از آنچه که گذشت این نتیجه حاضر می‌شود آسیب‌شناسی اجتماعی به بررسی انواع مشکلات می‌پردازد که در سطح جامعه مطرح هستند و سعی می‌کند علل آن‌ها را از ابعاد مختلف فردی و اجتماعی مورد بحث قرار دهد بی‌توجهی و نا آگاهی خانواده‌ها نسبت به مسئله تربیت دینی که باعث شده آسیب‌های روانی و اجتماعی، دینی به افراد وارد شود و عواقب ناگوار بجا بگذارد که نقش تعالیم دینی در پیشگیری از این آسیب‌های اجتماعی تاثیر بسزایی دارد. این مقاله ضمن معرفی توحید و معاد باوری به عواقب زشتی فساد و فقدان توحید و یگانه پرستی در جامعه می‌پردازد و همچنین نبوت که بزرگترین نقش در هدایت‌گری و سعادت دنیوی و اخروی بشر را دارد و نهادینه کردن احکام شرعی که پیمانی الهی با پروردگار است و فرد بوسیله آن در چارچوب‌های تعیین شده قرار می‌گیرد و با ارتقای معنوی و آرامش درونی، پایبندی به شرع را متعهد می‌شود و حفظ ارزش‌های اخلاقی که وظیفه دینی و اجتماعی هر فرد و تشکیل دهنده هویت انسانی می‌باشد را تبیین می‌کند. این آموزه‌ها به روح و روان انسان ایمنی می‌بخشد و او را از گناه و رذایل اخلاقی دور می‌سازد و همچنین با اشاره به شدت و دسته‌بندی آسیب‌ها از منظر قرآن معیارهایی همچون ترویج بی‌تقوایی، تفرقه افکنی، اشاعه فحشا، شایع پراکنی و تبلیغات گسترده و جنجالی و ایجاد شبهات فرهنگی و دینی را بیان می‌کند، که شناخت و وجود این معیارها تاثیر بیشتری در ناهنجاری‌های فردی دارد را مورد بررسی قرار داده است. نقش اصول اعتقادی از جمله ایمان به خدا و معاد و نبوت و اجرای دستورات الهی و همچنین حفظ فضایل اخلاقی و مبانی تربیتی از اساسی‌ترین و موثرترین شیوه‌ها برای مقابله با ناهنجاری‌های فردی و اجتماعی می‌باشد

که عملی شدن این اصول در جامعه اسلامی راهگشای توانمند و نیروی ارزشمندی برای کنترل انحرافات محسوب می شود.

منابع

1. قرآن کریم
2. نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، چ سوم، بی جا.
3. آفاجانی، نصر اله، انحرافات اجتماعی از دیدگاه قرآن، پایان نامه کارشناسی ارشد، قم، 1381.
4. ابن شعبه، ج 1، ص 232
5. بیانات مقام معظم رهبری، 11 اردیبهشت 1395، بیانات منتشر نشدهی رهبر انقلاب اسلامی درباره آسیب های اجتماعی.
6. بیگاری، مجتبی و اعظم مرادی، پیشگیری آسیب های اجتماعی از دیدگاه قرآن، کنفرانس بین المللی رشت، 1395.
7. تفسیر اهل بیت، علیرضا برازش ج 13، ص 634
8. تیممی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم، دارالکتاب الاسلامی، 1410 ق.
9. جامعه کبیره
10. جوادی آملی، ادب فنای مقربان، ص 226
11. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، موسسه آل البيت لاحیاء التراث، 1416.
12. حیدری، علی، بایسته های آموزش های دینی در پیشگیری از جرایم و آسیب های اجتماعی. (برگرفته از: pajohe.ir).
13. خبرگزاری صدا و سیما
14. خوانساری، جمال الدین، شرح غرالحکم.
15. رابرستون، یان، درآمدی برجامعه، ترجمه حسین بهروان، چ دوم، به نشر.
16. مرجان مدنی، سامانه مدیریت نشریات علمی، مقاله تبیین آثار اقتصادی و اجتماعی.
17. سبحانی نژاد، مهدی، تبیین چالش ها و راهکارها برگیری از فعالیت های فوق برنامه، مقالات همایش در دانشگاه فردوسی مشهد، 1387.
18. سند کنترل و کاهش آسیب های اجتماعی، شورای برنامه ریزی و توسعه استان یزد سازمان بهزیستی، 1389.
19. ستوده، هدایت، کتاب جامعه شناسی و آسیب های اجتماعی، انتشارات آوای نور.
20. شهید اول، محمد بن مکی، الدرة الباهرة من الأصداف الطاهرة.
21. طباطبایی، سید محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، چاپ و محل چاپ ج 4.
22. کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، ج 2، 1362، چ دوم، تهران.
23. لیثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم و المواعظ، موسسه بعثت، 1387.

24. مجلسی، ج 18 ص 342.
25. محقق حلی، المسلك فی اصول الدین، ج اول، تهران سال 1374
26. محمدی ری شهری، محمد، مبانی شناخت، قم، دفتر تبلیغات، 1370.
27. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، جلد 7، دار الحدیث.
28. مصباح، محمدتقی، اخلاق در قرآن، انتشارات موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی ره، 1388.
29. مطهری، مجموعه آثار، ج 11، چ یازدهم، صدر 1383.
30. مطهری، مجموعه آثار، ج 3، چ یازدهم، صدر 1383.
31. معین، محمد، فرهنگ معین، چ سوم، نشر زرین، 1386.
32. منصور کیانی، نادر، استقرار نظام درسی در پیشگیری از آسیب های اجتماعی، 1394.